

SIVISTYS

Asukkaita
40 383

Sivistys nettokulut
€/asukas
2 224

Kasvatus- ja
sivistyspalvelut
nettokulut €/asukas
2 025

Kulttuuri ja vapaa-aika-
palvelut nettokulut
€/asukas
199

SIVISTYS

Toimialue

Vastuuhenkilö: Sivistysjohtaja Tiina Simons

Käyttötalous (1 000 €)	TP 2021	TA 2022	MTA 2022	TP 2022	TP MUUTOS%	TA TOT%	MTA TOT%	MTA EROTUS
TOIMINTATUOTOT	16 230	15 656	15 656	17 851	10,0 %	114,0 %	114,0 %	2 194
Myyntituotot	10 511	11 023	11 023	11 168	6,3 %	101,3 %	101,3 %	146
Maksutuotot	3 397	3 757	3 757	3 553	4,6 %	94,6 %	94,6 %	- 204
Tuet ja avustukset	1 968	458	458	2 717	38,0 %	593,2 %	593,2 %	2 259
Muut toimintatuotot	353	419	419	412	16,7 %	98,6 %	98,6 %	- 6
Valmistus omaan käyttöön								
TOIMINTAKULUT	- 103 061	- 105 456	- 105 480	- 107 650	4,5 %	102,1 %	102,1 %	- 2 170
Henkilöstökulut	- 59 331	- 59 718	- 59 858	- 62 287	5,0 %	104,3 %	104,1 %	- 2 429
Palvelujen ostot	- 15 355	- 15 425	- 15 309	- 15 824	3,1 %	102,6 %	103,4 %	- 515
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	- 3 957	- 4 153	- 4 153	- 4 092	3,4 %	98,5 %	98,5 %	61
Avustukset	- 5 072	- 5 494	- 5 494	- 5 483	8,1 %	99,8 %	99,8 %	11
Muut toimintakulut	- 19 347	- 20 666	- 20 666	- 19 963	3,2 %	96,6 %	96,6 %	702
TOIMINTAKATE, S*	- 86 832	- 89 800	- 89 824	- 89 799	3,4 %	100,0 %	100,0 %	24

S*, toimialueilla toimintakatesitovuus valtuuston nähdessä

Toimialueen palvelualueet

Sivistyksen tukipalvelut

Varhaiskasvatus

Oppiminen

Kulttuuri

Vapaa-aika

Toiminta-ajatus ja tehtävät

Tuusulan kunnan sivistyksen toimialue luo pohjan elinikäiselle oppimiselle ja kehittymiselle sekä hyvälle elämälle. Toimialue tarjoaa mielenkiintoisia mahdollisuuksia oppimiseen, henkiseen kasvuun, yhdessä oloon, taiteesta nauttimiseen ja tuottamiseen sekä vapaa-aikaan ja liikunnallisiin elämyksiin. Edistämme yhdessä aktiivista elämäntapaa, yhteisöllisyyttä, vastuullisuutta, osallisuutta, hyvinvointia ja terveyttä.

Olennaiset tapahtumat toimialueella

Sivistyksen toimialueella on palattu alkuvuoden koronarajoituksista kohti normaalia toimintaa alueellisten koronarajoitusten purkamisen myötä. Pitkään jatkunut pandemia, Ukrainan sota ja sähkön hinta ovat nostaneet raaka-aineiden hintoja ja tuoneet epävarmuutta toimituksiin. Tällä ennakoidaan olevan vaikutusta palveluverkon rakentamiskustannuksiin, irtokalustuksen leasing-kustannuksiin ja ruokapalveluiden kustannuksiin.

Palveluverkon osalta Riihikallion kampuksen suunnittelu on valmistunut ja edennyt loppuvuonna kilpailutuksen avaamiseen, Tuusulanjärven kampuksen rakennustyöt ovat käynnissä, Rykmentinpuiston kampuksen kilpailutus saatiin päätökseen ja toimija valittua, Lahelan kampuksen hankesuunnittelu on aloitettu ja Monion rakentaminen etenee aikataulussa. Peltokaaren päiväkodin hankintamenettely saatiin päätökseen ja toimija on valittu. Martta Wendelin -päiväkodin luovutus toteutui kesän aikana ja toiminta on käynnistynyt suunnitellusti 1.8.2022.

Sivistyksen kehittämissuunnitelma vuosille 2022-25 on valmistunut ja hyväksytty. Hyvinvointialueelle siirtymisen valmistelussa olemme edistäneet opiskeluhoollon henkilöstön siirtymistä 1.1.2023 sekä täyden

palvelun perhekeskuksen toimintasuunnitelmaa hyvinvointialueelle. Olemme hyödyntäneet Opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen valtionavustuksia toimintamme kehittämiseksi. Vastuullisuuden kehittämisessä olemme edenneet harppauksin varhaiskasvatuksen ympäristösuunnitelman ja perusopetuksen Agenda2030-opetusohjelman sekä ruokapalveluiden vastuullisuussuunnitelman käyttöönoton myötä.

Johtamisen kehittämisessä olemme panostaneet sivistyksen toimialueen yhteisiin kehittämissäpäiviin, joissa palvelualueiden ja tulosyksikön esihenkilöt ovat työstäneet yhdessä lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyviä asioita sekä valmistelleet talousarvioon 2023 liittyviä huomioita toimintaympäristön muutostarpeista.

Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksen kapasiteetti on tällä hetkellä tarkasti käytössä. Syitä paikkojen suureen tarpeeseen ovat tuoneet seuraavat kolme asiaa: koronan aikana Tuusulaan muutti paljon lapsiperheitä, syntyvyys nousi koronan aikana hetkellisesti korkeammaksi ja pienten lasten palveluiden käyttö on lisääntynyt merkittävästi, lisäksi Tuusulanjärven kampuksen hankkeen viivästyminen vuodelle 2024.

Tuusulassa on tehty päätös ottaa käyttöön palveluseteli varhaiskasvatuksessa 1.8.2023.

Päiväkoti Martta Wendelin avasi ovensa 1.8.2022. Kaikki kymmenen lapsiryhmää otettiin heti käyttöön. Nummenharjun päiväkoti siirtyi Lahelan tertun alaisuuteen kunnalliseksi yksiköksi 1.8.2022.

Syksyllä toteutettiin asiakaskysely palvelussa aloittaneiden lasten huoltajille. Aloituspöytä sai huoltajilta kiitettävän arvostuksen.

Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet astuivat voimaan 1.8.2022, ja paikallinen suunnitelma on päivitetty ja otettu käyttöön. Varhaiskasvatuslaissa tuli muutoksia lapsen tuen järjestämiseen, joka vaikuttaa mm. henkilöstömitoitukseen.

Vuoden lopussa valmisteltiin kuuden uuden lapsiryhmän käyttöönotto palvelutarpeen kasvaessa.

Oppimisen palvelut

Koulut toimivat koko vuoden lähiopetuksessa. Syyslukukaudella on keskitytty yhteisöllisyyteen ja osallisuuteen. Koulun aloitti 485 uutta 1. luokan oppilasta. Oppilasmäärä perusopetuksessa oli 5161 oppilasta, mikä on 200 oppilasta enemmän kuin ennustettiin muutama vuosi aikaisemmin. Ukrainan tilanteesta johtuen kuntaan perustettiin uusia valmistavan opetuksen ryhmiä. Lukukauden lopussa valmistavan opetuksen oppilaita kunnassa oli yhteensä 69 lasta.

Agenda2030 -ohjelma otettiin käyttöön lukuvuoden 2022-2023 alkaessa.

Tuusulan harrastamisen mallin harrastus- ja kerhotoiminnassa syksyllä 2022 harrastusryhmiä aloitettiin 63 ja harrastusryhmiin osallistui noin 620 lasta ja nuorta.

Talousarvioissa päätettiin lisätä vakinaisten koulunkäynninohjaajien määrää ja toteutettiin 10 vakinaisen tehtävän rekrytointi. Uusi järjestelmäsihteeri aloitti helmikuussa 2022. Tulevien palveluverkon uudistuksessa suljettavien koulujen henkilöstön kanssa toteutettiin yhteistoimintamenettely, jossa määriteltiin tulevaisuudessa suljettavien koulujen henkilöstölle uusi toimipiste.

Opiskeluhoollon henkilöstö, koulupsykologit ja -kuraattorit, on siirtynyt 1.1.2023 alkaen hyvinvointialueelle. Siirtymän myötä palveluiden järjestämisvastuu on siirtynyt hyvinvointialueelle, mutta yhteisöllisen työn järjestämisvastuu on kunnilla. Oppivelvollisuuden laajentumisen ja 2.asteen maksuttomuuden vaikutuksia henkilöstöresurssiin ja talousarvioon seurataan edelleen.

Lakisääteinen laajennetun oppivelvollisuuden valvontavastuu on ollut kunnalla 1.8.2021 alkaen. Vuoden 2022 aikana kuntaan on tullut yhteensä 14 valvontavastuu ilmoitusta ilman opiskelupaikkaa olevasta tai opiskelunsa keskeyttäneestä opiskelijasta. Kaikille on järjestynyt opiskelupaikka jatko-ohjauksen kautta.

Kevään yhteishaussa Tuusulan lukioon haki ensisijaisesti 184 opiskelijaa. Kaikki lukion paikat tulivat täyteen. Tilastointipäivänä 20.9. Tuusulan lukiossa on ollut 684 opiskelijaa. Uudesta opetussuunnitelmasta kerättiin palautetta ja sen perusteella on tehty ensi lukuvuoden kurssitarjottimeen muutoksia. Maksuton toinen aste on aiheuttanut lukiossa paljon työtä.

Monion rakentaminen on edennyt aikataulussa. Kalusteiden ja AV/ICT-välineiden kilpailutukset toteutettiin loppuvuodesta. Monion johtoryhmä perustettiin keväällä.

Opintovuoden 2022 opetuksen Opisto järjesti kokonaan lähiopetuksena, lukuun ottamatta opinto-ohjelmaan etäopetuksiksi suunniteltuja kursseja. Kuvataidekoulun opetusohjelma toteutui kokonaisuudessaan lähiopetuksena. Opiston opiskelijamäärä nousi lähes 14% edelliseen vuoteen verrattuna.

Tuusulan kuvataidekoulu lisää yhteistyötään kunnan varhaiskasvatuksen kanssa ja valmistelee erityisryhmien kuvataideopetusta. Toisen asteen kulttuurikasvatussuunnitelma tarjoaa uusia opetus- ja yhteistyömahdollisuuksia Opistolle ja Kuvataidekoululle. Monio-talo mahdollistaa Opiston ja Kuvataidekoulun entistä tiiviimpää yhteistyötä lukion ja muiden taiteen perusopetuksen oppilaitosten kanssa.

Hanketyössä keskiössä ovat olleet

- Opinto-ohjauksen hanke: perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheen yhteistyömallit
- SITKO-hanke: Interventiomallien kehittäminen koulupudokkuuden ehkäisemiseksi
- Kaikille yhteinen koulu –hanke: rehtoreille systemisen hyvinvointityön valmennus

Kulttuuripalvelut

Kulttuuripalveluissa on purettu koronarajoituksia ja palattu normaaliin toimintaan. Kävijä- ja lainausmäärät ovat lähes pandemiaa edeltävällä tasolla. Korona aiheutti toimintavuonna paljon työpoissaoloja ja pandemian jälkiseurauksia näkyi kirjastoissa.

Kouluyhteistyö ja kulttuurikasvatussuunnitelmien Kultsun ja Taika Kultsun toteuttaminen on sujunut hyvin. Kulttuuripalveluiden tarjoamiin erilaisiin ja eri-ikäluokille suunnattuihin ohjelmiin on osallistunut tuhansia tuusulalaisia lapsia. Kulttuuripalveluissa tavoitettiin kulttuurikasvatussuunnitelman ja muun pedagogisen toiminnan puitteissa noin 10 000 lasta.

Kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunnan myönsi helmikuussa avustuksia 46:lle kulttuuri- ja taidealan toimijalle. Kulttuuri- ja taidetoiminnan tukemiseen oli varattu yhteensä 120 000 euroa. Lisäksi Aleksis Kiveen liittyville tuotannoille jaettiin erillistä avustusta 10 000 euroa.

Toimintavuonna huomioitiin merkkivuosi 150 vuotta Aleksis Kiven kuolemasta yhdessä Nurmijärven kanssa. Teemana oli kulttuurin, taiteen ja tieteen vaikutukset mielen hyvinvointiin. Minä Elän -kävely Nurmijärven Palojoen syntymäkodilta Tuusulan Rantatien kuolinmökkiin oli yksi merkkivuoden päätapahtumista.

Halosenniemi avautui remontin jälkeen, ja Halosenniemen näyttelyt - *Taiteilijaelämään Halosenniemessä ja Soiva Halosenniemi* - juhlistivat 120-vuotiaista taiteilijakotia. Taitelijakoti Erkkolassa oli esillä näyttelyt *Tunteimaton suunnittelija Martta Wendelin, Täällä jossain ja Onni yksillä - Kirjailijakohtaloita*.

Tuusula-päivä keräsi yleisöä monipuolisella ohjelmistolla. Kunta vastasi ensimmäistä kertaa Tuusulan taiteiden yön järjestämisestä. Kulttuuri- ja ihmisoikeustapahtuma Keski-Uudenmaan Pride järjestettiin

Jokelan Tiilitehtaalla. Vuoden kumminta tapahtuma toteutettiin yhteistyössä alueellisen nuorisotyön kanssa ja se oli suunnattu 13–18 -vuotiaille. Erilaisia tapahtumia järjestettiin satoja ja niihin osallistui noin 30 000 ihmistä. Museokävijöitä oli noin 45 000 ja lainoja puoli miljoonaa.

Kirjastoaineiston kelluttaminen toimipisteiden välillä aloitettiin. Kirkes-kirjastojen järjestelmänvaihtoprojekti käynnistyi syyskuussa.

Vapaa-aikapalvelut

Koulunuorisotyön teemoina olivat läsnäolo koulun arjessa, matalan kynnyksen tuki eri ilmiöissä, sujuva yhteistyö lasten ja nuorten vanhempien sekä yhteisön kanssa.

5-6. luokkalaisten toimintaa ja kohtaamistyötä on lisätty osana alueellista nuorisotyötä.

Popup –nuorisotila avattiin Hyrylän torin viereen kesäkuussa.

Uimahallin kosteille tiloille ja rakenteille tehtiin kuntoarvioita ja tutkimuksia. Uimahallin verkkokauppa avattiin. Uimahallin kassa-alueen muutossuunnitelmaluonnokset valmistuivat. Uimahallin kävijämäärät lähestyvät koronaa edeltäviä lukemia.

Tuusulanjärven matkaluistelurata nousi alueellisesti merkittäväksi matkailukohteeksi. Urheilukeskuksen suunnitellut rakentamishankkeet valmistuivat. Jokelan uusi valaistu kuntorata ja kuntoportaat avattiin käyttöön. Kellokosken talviuintipaikka avattiin Kellokoskella.

Palveluverkko

Martta Wendelin -päiväkoti valmistui aikataulussa kesällä 2022. Toiminta käynnistyi 1.8.2022.

Monion, lukio ja kulttuuritalo, rakentaminen etenee aikataulussa. Monioon on perustettu talon toimintakulttuurista koordinoiva johtoryhmä, Mononen. Irtokalustus- ja AV- ja ICT-hankintojen kilpailutukset käynnistettiin joulukuussa 2022 ja kilpailutukset saatetaan loppuun tammikuussa 2023.

Tuusulanjärven (ent. Kirkonkylän) kampuksen rakentaminen on käynnissä. Koulu on päässyt tammikuussa 2022 opiskelemaan nykyisen kunnantalon tontille, jonne väistötilat siirrettiin.

Riihikallion kampuksen kilpailutus on avautunut loppuvuodesta 2022 ja valmistuu alkuvuodesta 2023.

Rykmentinpuiston kampuksen kilpailutus saatiin päätökseen ja toimijan valinta tehtiin loppuvuodesta 2022. Lahelan kampuksen hankesuunnitelmatyö on käynnissä ja osaprojektit ovat järjestäytyneet. Hankesuunnitelman valmistuminen on siirretty kesäkuulle 2023. Jokelan alueella

Peltokaaren päiväkodin suunnittelu vuokrakohteena eteni kilpailutukseen syksyn aikana, ja päätös toimijan valinnasta saatiin tehtyä joulukuussa 2022. Palveluverkon taideohjelmaa toteutetaan poikkileikkaavana projektina.

Toimintavuonna edistettiin kulttuuri- ja lukiotalo Monioon tulevaa valotaidetta sekä Tuusulanjärven ja Riihikallion kampuksille tulevia taidehankintoja. Vesa-Pekka Rannikon moniosainen Kirjoverkkoperhonen - taideteos julkistettiin kesäkuussa Rykmentinpuiston alueella. Kellokosken kiertoliittymään valmistui Samuli Alosen Vetonaula -teos.

Kuntaan avattiin uusia päiväkotitiloja Hyrylään Rykmentintielle ja Neitoperhon tiloihin, Pellavan päiväkodin yhteyteen ja Jokelaan Notkopuiston päiväkodin yhteyteen. Kuntaan on muuttanut lisää lapsiperheitä, ja yhä useampi alle 3-vuotias osallistuu varhaiskasvatukseen, mistä syistä lisäpaikkoja on ollut tarpeen perustaa.

Kunnan sisäilmatyöryhmä ja kohdekohtaiset sisäilmaryhmät ovat kokoontuneet suunnitellusti. Suunnitellut korjaustoimenpiteet ovat edenneet ja ovat osin myöhässä toteutuksesta.

Kehittäminen

Hyödynnämme Opetus- ja kulttuuriministeriön Oikeus oppia -kehittämishojelman mukaisia valtionavustuksia kehittäessämme kuntastrategian ja kehittämissuunnitelman tavoitteiden saavuttamista. Kohdennamme avustuksia mm.

- varhaiskasvatuksen laadun, arvioinnin ja johtamisen kehittämiseen, varhaiskasvatustalouden mukaisen tuen uudistamisen edistämiseksi
- varhaiskasvatuksen ja oppimisen tasa-arvoa edistäviin toimenpiteisiin
- koronapandemiasta johtuvien oppimisen erojen kuromiseen
- yhteisöllisen opiskeluhuollon vahvistamiseen ja kehittämiseen
- lasten ja nuorten maksuttoman harrastustoiminnan tarjoamiseen
- integraation tukemiseen
- demokratiakasvatuksen, osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistamiseen

Sivistyksen toimialue on ollut tiiviisti mukana Tuusulan kunnan ja Keusoten (hyvinvointialueen) hyvinvointikeskuksen toimintasuunnitelman ja tilaohjelman laatimisessa.

Erätaukoa on viety eteenpäin järjestämällä koulutuksia opettajille sekä toteuttamalla keskusteluja. Tuusulan kunta palkittiin Dialogiteko 2021 tunnustuksella toukokuussa. Olemme kuntana mukana Kansallisten dialogien ohjausryhmässä kuntaedustajana.

Toimimme valtakunnallisessa OPPIVA-verkostossa, jossa vaikutamme kansalliseen koulutuspolitiikkaan ja tarjoamme koulutuksia henkilöstöllemme. Olemme mukana Kuntaliiton verkostoperuskouluhankkeessa kehittäessä ruotsinkielistä kasvun ja oppimisen jatkumoa. ProKoulu-toiminnassa on mukana 16 koulua, joilla toimintamalli on edennyt suunnitellusti.

Kulttuurin palvelualueella luotiin yhteistyötä kirjaston, opiston, ohjaamon ja alueellisen nuorisotyön *Lukisinko – sanalinko* hankkeessa. *Rakas*-hankkeessa tutkittiin mahdollisuuksia kirjastokimppojen yhteistyön syventämiselle Järvenpään, Keravan ja Tuusulan museoiden yhteinen virtuaalinen museohankeselvitys sai jatkoa OKM:n myönnettyä miljoonan euron avustuksen XR-museokeskuksen rakentamiseen vuosille 2023-24.

Ruokapalveluissa on kehitetty vastuullisuutta esimerkiksi seuraavin toimin:

- Vastuulliset ruokapalvelut kehitysohjelma
- Ruokapalveluiden oma vastuullisuussuunnitelma
- Hävikin hallinnan kehittäminen
- Vaikeasti työllistettävien hyödyntämisen mahdollisuudet
- Asiakkaan osallisuuden kehittäminen
- Vastuullinen pop-up ravintolakonsepti

Talouden toteutuminen

Sivistyksen toimialueen talous toteutui talousarvion mukaisesti. Sitovan toimintakatteen toteuma oli **100,0 %** talousarviosta, **89,8** milj. euroa (v2021 86,8 milj. euroa).

Toimintatuottoja kertyi **17,9** milj. euroa ja toimintakulut olivat **107,7** milj. euroa. Kehittämishankkeisiin saatuja valtion erityisavustuksia toteutui n. 2 milj. euroa.

Varhaiskasvatuksen palvelutarpeen kasvu on ollut voimakasta. Tämän seurauksena on tarve 6 ryhmän lisäresursointiin. Lisäksi kunta-alan palkankorotukset on sidottu teollisuuden sopimiin korotuksiin, mikä tuo myös korotustarpeita vuoden 2023 talousarvion palkkamäärärahoihin.

Arvio todennäköisestä tulevasta kehityksestä

Sivistyksen toimialueen keskeinen tehtävä on elinikäisen hyvinvoinnin, kasvun ja oppimisen mahdollistaminen kunnan asukkaille. Tavoitteena on hyvä elämä ja ilo. Toimintamme avulla haluamme mahdollistaa jokaisen kasvua omaan täyteen mittaansa sekä tukea löytämään omat vahvuutensa ja mahdollisuutensa vaikuttaa asioihin. Opimme yhdessä uutta ja edistämme kestävä elämäntapaa.

Tässä työssä keskeistä on vaikuttaa tulevaisuuden kehitykseen omalla toiminnalla. Sitoudumme kehittämään palveluita sosiaalisesti, taloudellisesti, kulttuurisesti ja ekologisesti kestävä tulevaisuuden rakentamiseksi. Moninainen osallisuus ja uudistuva päätöksenteko vaikuttavat sivistyspalveluiden tuottamiseen. Tavoitteenamme on, että jokainen voi vaikuttaa. Väestökehityksen ja alueellisen erilaistumisen huomioiminen on tärkeää, jotta pystymme vaikuttamaan tulevaan kehitykseen ennakoivasti.

Tulevaisuudessa sivistyspalvelut muodostavat pääosan kunnan palveluista. Sivistyspalvelut ovat kunnan elinvoimatekijä, ja niihin panostaminen vaatii rahoitusta. Väestönkehitys ja kunnan kasvava asukasmäärä vaikuttavat sivistyspalveluiden tarpeeseen nostavasti. Lapsi- ja oppilasmäärien kasvu on ollut nopeaa vuosina 2021-22 kunnan kasvun myötä. Lapsimäärien kasvuun on varauduttava palveluiden tuottamisessa jatkossa niin rahoituksen kuin henkilöstön saatavuuden suhteen.

Valtakunnallisilla lakimuutoksilla on vaikutusta sivistyksen palveluihin, ja uusiin velvoitteisiin on kyettävä vastaamaan niin rahoituksen kuin toimintatapojen muutosten kautta. Suunnitteilla oleva perusopetuslain uudistaminen, mahdollinen valtiosuusjärjestelmän uudistaminen ja uusi, eduskuntavaalien jälkeinen hallitusohjelma, vaikuttavat kuntamme sivistyspalveluiden järjestämiseen. Tasapainoinen talouskehitys tarjoaa edellytykset laadukkaiden lähipalveluiden järjestämiselle ja voimavaroja tulevaisuuteen.

Sivistyskunnan mahdollisuuksiin panostaminen edellyttää yhteistyötä, kumppanuuksia, verkostoitumista ja toimivia rakenteita ja hyvää johtamista. Hyvinvoinnin tuottaminen jokaiselle monialaisessa yhteistyössä on keskiössä – sivistys kantaa kohti tulevaa. Yhteistyö hyvinvointialueen kanssa lasten, nuorten, perheiden ja kaiken ikäisten tuusulalaisten hyvinvoinnin tukemiseksi ja edistämiseksi on keskeistä. Ihmisten kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin panostaminen ja tasa-arvoisesta kehityksestä huolehtiminen on investointi kestävään tulevaisuuteen.

Alueellinen ja seudullinen yhteistyö ja sen kehittäminen ovat edellytyksiä laadukkaiden palveluiden tuottamiselle tulevaisuudessa. Kuntarajat ylittävät yhteistyömuodot palveluiden toteuttamisessa voivat olla taloudellisesti ja toiminnallisesti järkeviä. Asukkaiden ja yhteisöjen aktiivisuus ja omatoimisuus tuovat uusia yhteistyömuotoja ja luovat aktiivista kuntalaisuutta.

Sivistyksen toimialue edistää kunnan keskeisiä strategisia tavoitteita. Yhteistyön tekeminen sivistyksen palvelualueilla ja kuntatasolla toimialuerajojen yli on edellytys onnistumiselle. Varhaiskasvatuksen, oppimisen, vapaa-aikapalveluiden ja kulttuurin palveluverkon edistyminen on keskeistä palveluiden laadun takaamiseksi. Palveluverkon kehittäminen tuo alueille palveluiden keskittymät. Uudistuvan palveluverkon laaja ja monimuotoinen käyttäminen on tärkeää.